

spremlja s petjem, ne pa taka vseskozi „modesta off.“, zato se temu čudi in pravi sam, da je mislil, da je zablodil na gledališki oder, ne pa v navadno obednico. Skratka: „molestum“ je v nasprotju z vso začudenostjo, s katero avtor situacijo opisuje; umljiva in upravičena postane šele, če restituiramo „modestum“. Pa-leografičnih težkoč ni, vsebinska nasprotja pa baš s tem popravkom izginejo.

J. A. G l o n a r.

Iz tujih revij

Znanost in „progres“ v družbenem preobratu. — Propagatorji družbenega preobrata se pri nas in drugod vse preveč in prepogosto oslanjajo na znanost in „znanstveni progres“, namesto da bi silo svoje prepričevalnosti črpali v prvi vrsti iz svoje moralno na višku stoječe osebnosti, ki nikoli in nikjer tudi praktično ne pozna najrahlejšega kompromisa z malomeščansko družbo; najuspešnejši tvorec akcije je vedno bila in je še danes močna, nadpovprečna, etično visokostoječa osebnost. Popolnoma zgrešeno pa se mi zdi dokazovati nujnost socialnega preobrata in prepričevati ljudi o tej nujnosti z znanostjo, češ, naša socialna prepričanja so znanstvena in bodo zato preobrazila svet, vsa nasprotna prepričanja pa so neznanstvena in zato nazadnjaška. Morda ima propaganda, ki se zavija v tak znanstven videz, danes ta dan res neko posebno privlačnost za široke množice, saj tudi gibanje hitlerjevske Nemčije zahteva zase znanstveno podlago in se sklicuje na izsledke „biološke znanosti“, ki baje dokazuje nujnost vojne, superiornost instinkta nad razumom in hegemonijo nekih gotovih človeških plemen. V bistvu pa je vsa ta znanstvena navlaka, vse to ropotanje in rožljanje z znanostjo, pa naj gre že za ekonomsko ali biološko znanost, le slepljiv videz, ki ne vodi daleč, kadar je treba človeštvo dvigniti iz tečajev in preobraziti svet.

Zdi se mi, da o vrednosti znanosti za preosnovo človeštva pravilno sodi Julien Benda v svojem zadnjem eseju „Znanost in politika“ (Les Nouvelles Littéraires, 27. V. 1935), kjer pravi, da je „znanost, dokler ostane zvesta sama sebi in ne zaide v moralno akcijo, bistveno nesposobna, razrešiti današnjo krizo, kakor je bila vedno nesposobna, razrešiti kakršnokoli krizo v preteklosti.“ Kaj pa Marx? Kaj pa njegov „Kapital“? Ali ni Marx s svojim „Kapitalom“, ki je znanstveno delo, pobudil ogromne socialne akcije, ki hoče preobraziti svet in ustvariti novega človeka? Ali ni že doslej njegovo znanstveno delo v marsičem omililo in izboljšalo položaj delavskega razreda?

Tu pa takoj nastane vprašanje, ali je bila res „znanstvenost“ Marxovega dela tista sila, ki je dvignila do tako silnega razmaha delavsko gibanje, ali se morda za to „znanstvenostjo“ ne skriva nekaj popolnoma drugega, silnejšega in tvornejšega od suhih, znanstvenih teoremov? Benda si celo na primer zastavlja vprašanje, ali je Marxovo delo tudi v resnici tako strogo znanstveno, kakor se danes splošno veruje. Ali je upravičeno verovanje, „da je Marxovo delo znanstveno delo, ki podaja zaokroženo celoto neizbežnih zakonitosti, utemeljenih na točnih opazovanjih in strogo logičnih sklepih kakor na primer znanstvena razprava iz optike ali elektrike?“ Benda si sam ne upa trditi, da je to prepričanje o strogi znanstvenosti Marxovega dela le zgolj verovanje, marveč navaja v podkrepitev te misli dvoje del dveh velikih poznavalcev in občudovalcev Marxa, „Demokracijo“ F. Nittija in „Onstran marksizma“ H. Mana, ki oba oporekata strogo znanstvenemu značaju Marxovega dela.

„Marx trdi, da se zgodovinsko gledano nov ekonomski sistem pojavi šele, kadar je prejšnji dosegel višek razvoja in izčrpal vse svoje možnosti; v Rusiji pa nasprotno vidimo, da je bil kapitalizem šele v povojih, ko ga je strl njegov nasprotnik; Marx trdi, da se je socializem pojavil v zgodovini iz nasprotja do kapitalizma; v resnici pa je mogoče zaslediti socializem že v najdavnější preteklosti; Marx trdi, da je militarizem bistveno in izključno navezan le na kapitalizem; v resnici pa je živel militarizem v predkapitalističnem človeštvu in cvete v sovjetski Rusiji; po Marxovem znanstvenem nauku bi morali biti priča vedno večjemu osredotočenju kapitalizma v rokah maloštevilnih mogotcev; v resnici pa še vedno raste število malih posestnikov; priče bi morali biti z ene strani osredotočenju kapitalizma, z druge pa bi vedno naraščajoča proletarizacija morala privedi do vedno silnejšega razrednega boja; v resnici pa je narasla le medsebojna penetracija; namesto rastoče proletarizacije delavca vidimo njegovo pomeščanje; revolucionarni duh odločno pojema in ugaša; — po istem teoremu je v bistvu kapitalističnega sistema, da je delavec večno prikrajšan za največji in najboljši sad svojega dela; v resnici pa kapitalistični sistem često tako funkcionira, da delavec več prejme nego da; — delavci, ki naj bi se bili združili v eno fronto po vsem svetu, se niso združili (kakor se tudi kapitalisti niso združili); nestrpljivost ameriških in avstralskih delavcev z njihovimi tovariši iz Evrope je mnogo okrutnejša od katerekoli kapitalistične akcije; ne le da se delavci vsega sveta niso ujediniili, celo v vsaki poedini deželi so časih nasprotja in boji med posameznimi delavskimi skupinami veliko hujši od nasprotij med kapitalom in delom; poljedelci so skoro v stalni vojni z odjemalci v mestih, v prvi vrsti s tovarniškimi delavci; — poljedelstvo se ni, kakor je bil napovedal Marx, spremenilo v ogromno industrijo; — Marx je dokazoval, da so socialisti po svojem bistvu nebržni za idejo domovine; v pre mnogih slučajih pa so današnji socialisti nacionalni, če že ne kar nacionalistični . . .“

A recimo, da je stroga znanstvena vrednost Marxovega dela v resnici nesporna in izven vsakega dvoma. Ali iz tega res že sledi, da bi znanstvena vrednost Marxovega dela mogla spremeniti usodo delavstva, ali bolj splošno: ali je res pravilnost in znanstvenost naših spoznanj v ekonomiji tisti činitelj, ki sproži in usmerja neko socialno gibanje? Benda sumi, da bi Marxovi nazori, pa naj bi bili še tako znanstveni, nikoli ne imeli učinkov, ki jih vsi poznamo, če bi bili le znanstveni in drugega nič. Kajti „najnatančnejše obravnave iz ekonomskega mehanizma, najtočnejši podatki o razmerju med kapitalom in delom ne morejo nikoli sami po sebi v čemerkoli spremeniti družbenih odnosov med ljudmi; kdor hoče le za pičico premakniti družbene odnose med ljudmi, mora znati govoriti njihovemu čuvstvu, ustvarjati čuvstvena razpoloženja, vzbujati strasti, znati mora z eno besedo povedano, moralno vplivati in delovati. In Marx je bil moralni pobornik, kajti poleg slabotnega in gostobesednega teoretika tiči v Marxu prerok izraelski, mogočen sejalec upora proti samovoljnemu redu, sejalec in budilec sanj o pravičnosti; in zares je bil Marx tisti, ki je ustvaril delavsko mistiko, ki je v proletarcih prebudil razredno zavest, verovanje v svetost in pravičnost njihovih zahtev, vero v bodočnost boljše in pravičnejše urejene družbe. V tem pogledu je Marxovo delo po svoji naravi in po svojih učinkih v marsičem podobno, kakor je to dobro opazil de Man, delu krščanstva, ki je pridigalo in oznanjalo paruzijo.

Nazor, da je vrednost naših znanstvenih spoznanj tisti činitelj, ki v vsakem zgodovinskem trenutku določa stanje človeške družbe, je našel najmogočnejšega zagovornika v velikem angleškem zgodovinarju Buckle-u in njegovem delu „Zgodovina civilizacije v Angliji“. Mojstrsko pa je ta nazor pobil in zavrnil Renouvier

(Analitična filozofija zgodovine, IV. zvezek: „Znanost činitelj progressa“). Renouvier odgovarja Buckle-u, da je bilo stanje družbe vedno zavisno od nastopa genijev, ki so bili v najvišji meri obdarjeni z moralno silo, s katero so potem neodoljivo učinkovali človeštvu v blagor ali v pogubo. Te genije moralne sile in učinkovitosti imenujemo navadno „reprezentativne može“; bolje bi bilo, pravi Renouvier, če bi jih imenovali „esprits agents“ (= spiritus agens)... Marx je bil v najvišji meri eden izmed teh redkih „esprits agents“, eden izmed redkih „reprezentativnih mož“, in zaradi tega bo slavno njegovo ime v zgodovini človeštva.“

S. L.

Iz naših revij

Separatistični „kitajski zid“. — „Kitajski zid okoli Slovenije“, to je najhujši očitek, s katerim naši centralisti in „Gleichschalterji“ skušajo zapreti usta ljudem, ki se bore za samostojno Slovenijo v okviru Jugoslavije. Ta „kitajski zid“ je njihov najkrepkejši argument in zadnja politična modrost najvidnejših njihovih voditeljev, ki ga najrajši omenjajo v zvezi z našo slovensko industrijo in trgovino. Po njihovem bi namreč samoupravna Slovenija pomenila smrt naše industrije, pogin naše trgovine in postopno izhiranje vsega prebivalstva, navezanega na ti dve panogi narodnega gospodarstva. In zakaj zavoljo samostojne Slovenije smrt in pogin industrije in trgovine? Ker bi industrija in trgovina iz samoupravne Slovenije ne mogli več izvažati svojega blaga v druge pokrajine Jugoslavije in bi tako izgubili svoj edini odjemalski trg. Tako se naši vneteži in prenapeteži „Gleichschaltung“ Slovenije z vsemi ostalimi jugoslovanskimi pokrajinami s tem na videz neizpodbitnim umovanjem postavljajo za zaščitnike in rešitelje slovenske industrije in trgovine; tako v imenu te industrije in trgovine in njunih koristi zagovarjajo najskrajnejšo centralistično ureditve države (ki načelno tudi ne izključuje možnosti opustitve slovenščine), v kateri naj bi bila Slovenija le zgolj upravni teritorij, in se bore proti vsaki težnji kulturno in politično samoupravne Slovenije. Vse zaradi industrije in gospodarstva in pa zaradi močne Jugoslavije.

Ne čudimo se takim na videz logičnim nazorom v glavi jugoslovenskega politika, pa naj zavzema še tako voditeljsko mesto; čudno pa nas je presenetilo, ko smo docela isti nazor zagledali tiskan na 68. strani razprave Filipa Uratnika: „Pogledi na družabno in gospodarsko strukturo Slovenije“, kjer pravi: „Mentaliteta, ki bi se ogradila najrajša s kitajskim zidom na vseh štirih mejah malega in gosto naseljenega slovenskega ozemlja, v katerem ne gleda dela širše jugoslovanske zajednice, a istočasno seveda ne mara skupnosti ne z Italijo ne z Avstrijo, ki je za neovirano in čim hitrejšo naraščanje prebivalstva in je proti izseljevanju z dežele v mesta, proti izseljevanju preko mej našega ozemlja, obenem pa proti še najrealnejšim možnostim, da sežemo z industrijskimi izdelki preko naših mej, se giblje v krogu nerazrešljivih logičnih nasprotij.“

Na neosnovanost in na žaljivo krivičnost tega očitka je že v zadnji številki „Sodobnosti“ pokazal Abditus v kritiki Uratnikove knjižice. Prav jasno pa je opozoril na znanstveno in gospodarsko neutemeljenost Uratnikovega stališča tudi dr. Jože Pokorn v članku „Slovenske“ poti v gospodarstvu (Beseda o sodobnih vprašanjih, štev. 6), kjer najprvo navaja zgornji ukor „mentaliteti“, nato pa dodaja: „Če misli U., da nam je s tem centralizem in narodno edinstvo znanstveno in gospodarsko utemeljil, se bridko moti. Mnenje, da je narodna samostojnost in politična samouprava škodljiva gospodarstvu dotičnega naroda, ki želi to samo-